

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ

ЗАТВЕРДЖУЮ

_____ В.о. декана Медвідь О.М.

«_____» _____ 2018 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ
ДИСЦИПЛІНИ**
“Організація та облік соціальних виплат”

Освітньо-кваліфікаційний рівень – бакалавр
Напрямок підготовки «Соціальна робота»
Форма навчання – денна

ХАРАКТЕРИСТИКА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Дисципліна за вибором ВНЗ

Семестр викла- дання	Загальний обсяг, годин/кредит.	Аудиторна робота, годин				Самостійна робота студента, годин				Форма контролю ісп. (д/зал.)
		Всього	Лекції	Прак- тичні	Лабора- торні	Всього	ІРС під керівн. викла- дача	Інд. завдання вид / обсяг	Самостійне опрацю- вання матеріалу	
6	90/3	32	16	16	–	58	-	–	58	ПМК

Розробники: к.н.держ.упр. Дементов Володимир Олександрович

Затверджено на засіданні кафедри психології, політології та соціокультурних
технологій,
протокол №___ від ___ _____ 2018 р.

Суми – 2018 р.

МЕТА

На основі соціальних стандартів визначаються розміри основних соціальних гарантій: мінімальних розмірів заробітної плати та пенсії за віком, інших видів соціальних виплат і допомоги. Державні соціальні стандарти обов'язково враховуються при розробці програм економічного і соціального розвитку.

Метою викладання дисципліни «Організація та облік соціальних виплат» є поглиблення і систематизація студентами знань щодо методів управління в соціальній сфері, визначення механізму реалізації соціальних прав та державних соціальних гарантій громадян, визначених Конституцією України; визначення пріоритетів державної соціальної політики щодо забезпечення потреб людини в матеріальних благах і послугах та фінансових ресурсів для їх реалізації; визначення та обґрунтування розмірів видатків Державного бюджету України та місцевих бюджетів, соціальних фондів на соціальний захист і забезпечення населення та утримання соціальної сфери.

У результаті вивчення дисципліни студент повинний **знати**:

- особливості управління в соціальній сфері;
- цілі встановлення державних соціальних стандартів і нормативів;
- принципи формування державних соціальних стандартів і нормативів;
- сферу застосування державних соціальних стандартів і нормативів та гарантії їх забезпечення;
- основні державні соціальні гарантії, порядок їх визначення та затвердження;
- фінансове забезпечення надання державних соціальних гарантій;
- порядок здійснення державного моніторингу застосування державних соціальних стандартів і нормативів.

Студент повинний **уміти**:

- розпізнавати види документації, що використовується в галузі соціальної роботи,
- розв'язувати комунікаційні бар'єри при прийнятті управлінських рішень,
- здійснювати адміністративну і творчу управлінську діяльність.

Дисципліна «Організація та облік соціальних виплат» базується на таких забезпечуючих дисциплінах:

- 1) «Право соціального забезпечення»;
- 2) «Соціальна політика»;
- 3) «Система організації соціальних служб».

ПРОГРАМА

ВСТУП.	<i>Мета та завдання дисципліни, її структура та рекомендації щодо вивчення</i>
ТЕМА 1.	Визначення основних термінів і понять. Мета встановлення державних соціальних стандартів і нормативів <i>Державні соціальні стандарти. Державні соціальні гарантії. Прожитковий мінімум. Соціальні норми і нормативи. Нормативи витрат. Визначення механізму реалізації соціальних прав та державних соціальних гарантій громадян, визначених Конституцією України. Система і класифікація соціальних нормативів.</i>
ТЕМА 2.	Сфери застосування державних соціальних стандартів і нормативів та гарантії їх забезпечення <i>Державні соціальні стандарти у сфері доходів населення. Державні соціальні нормативи у сфері соціальних послуг. Гарантії забезпечення державних соціальних стандартів і нормативів.</i>
ТЕМА 3	Основні державні соціальні гарантії, порядок їх визначення та затвердження <i>Основні державні соціальні гарантії та порядок визначення їх розмірів. Інші державні соціальні гарантії. Порядок визначення та застосування державних соціальних гарантій в реалізації державної соціально-економічної політики.</i>
ТЕМА 4	Фінансове забезпечення надання державних соціальних гарантій <i>Основні засади фінансового забезпечення надання державних соціальних гарантій. Нормативи фінансового забезпечення державних соціальних гарантій Розмежування повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо фінансового забезпечення надання державних соціальних гарантій. Державна підтримка забезпечення надання державних соціальних гарантій.</i>
ТЕМА 5	Державний моніторинг застосування державних соціальних стандартів і нормативів <i>Контроль за дотриманням законодавства про державні соціальні стандарти і нормативи та державні соціальні гарантії. Відповідальність за порушення законодавства про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії.</i>

СТРУКТУРА ЗАЛІКОВИХ КРЕДИТІВ КУРСУ

Тема	Загальний обсяг, годин	Лекції, годин	Практичні (семінарські) заняття, годин	Лабораторні роботи, годин	Самостійне опрацювання матеріалу (у тому числі ІРС), годин	Індивід. заняття, годин
модульний цикл дисципліни (3 модульний цикл)						
ВСТУП. Мета та завдання дисципліни, її структура та рекомендації щодо вивчення ТЕМА 1. Визначення основних термінів і понять. Мета встановлення державних соціальних стандартів і нормативів		4	4	-	12	-
ТЕМА 2. Сфери застосування державних соціальних стандартів і нормативів та гарантії їх забезпечення		2	2	-	12	
ТЕМА 3. Основні державні соціальні гарантії, порядок їх визначення та затвердження		2	2	-	10	
ТЕМА 4. Фінансове забезпечення надання державних соціальних гарантій		4	4	-	12	
ТЕМА 5. Державний моніторинг застосування державних соціальних стандартів і нормативів		4	4	-	12	
Всього по модульному циклу	90	16	16	-	58	-

* - самостійна робота студента включає опрацювання теоретичного матеріалу з дисципліни, який викладається на лекціях та вивчається самостійно.

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ (СЕМІНАРСЬКИХ) ЗАНЯТЬ

1 Визначення основних термінів і понять. Мета встановлення державних соціальних стандартів і нормативів.	4 год.
2 Сфери застосування державних соціальних стандартів і нормативів та гарантії їх забезпечення.	2 год.
3 Основні державні соціальні гарантії, порядок їх визначення та затвердження	2 год.
4 Фінансове забезпечення надання державних соціальних гарантій.	4 год.
5 Державний моніторинг застосування державних соціальних стандартів і нормативів.	4 год.

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ (СЕМІНАРСЬКИХ) ЗАНЯТЬ

Модуль І.

Заняття 1-2

Тема 1. Встановлення державних соціальних стандартів і нормативів

План

Питання для обговорення

1. Державні соціальні стандарти.
2. Державні соціальні гарантії.
3. Прожитковий мінімум.
4. Соціальні норми і нормативи.
5. Нормативи витрат.
6. Механізм реалізації соціальних прав та державних соціальних гарантій громадян, визначених Конституцією України.
7. Система і класифікація соціальних нормативів.

Рекомендована література:

1. Кравченко М.В. Система соціального захисту населення як об'єкт державної політики: методологія та практика : моногр. / М. В. Кравченко. - К. : Інформ.-аналіт. агентство, 2012. - 451 с.
2. Организация, управление и администрирование в социальной работе: учебник для бакалавров / под ред. Е. И. Холостовой, Е. И. Комарова, О. Г. Прохоровой. — М. : Издательство Юрайт, 2011. — 425 с. — Серия : Бакалавр
3. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України www.msp.gov.ua
4. Офіційний сайт Департаменту соціального захисту населення Сумської обласної державної адміністрації www.soc-zahyst.sm.gov.ua
5. Офіційний сайт Пенсійного фонду України www.pfu.gov.ua
6. Офіційний сайт Головного управління Пенсійного фонду України в Сумській області www.pfu-sumy.gov.ua
7. Офіційний сайт Державної служби зайнятості <https://www.dcz.gov.ua>
8. Офіційний сайт Сумського обласного центру зайнятості <https://sum.dcz.gov.ua>
9. Офіційний портал Верховної Ради України rada.gov.ua
10. Офіційний сайт Сумської обласної державної адміністрації www.sm.gov.ua
11. Офіційний сайт Сумської обласної ради <https://sorada.gov.ua>

Модуль І.

Заняття 3

Тема 2. Сфери застосування державних соціальних стандартів і нормативів та гарантії їх забезпечення

План

Питання для обговорення

1. Державні соціальні стандарти у сфері доходів населення.
2. Державні соціальні нормативи у сфері соціальних послуг.
3. Гарантії забезпечення державних соціальних стандартів і нормативів.

Рекомендована література:

1. Кравченко М.В. Система соціального захисту населення як об'єкт державної політики: методологія та практика : моногр. / М. В. Кравченко. - К. : Інформ.-аналіт. агентство, 2012. - 451 с.
2. Организация, управление и администрирование в социальной работе: учебник для бакалавров / под ред. Е. И. Холостовой, Е. И. Комарова, О. Г. Прохоровой. — М. : Издательство Юрайт, 2011. — 425 с. — Серия : Бакалавр
3. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України www.msp.gov.ua
4. Офіційний сайт Департаменту соціального захисту населення Сумської обласної державної адміністрації www.soc-zahyst.sm.gov.ua
5. Офіційний сайт Пенсійного фонду України www.pfu.gov.ua
6. Офіційний сайт Головного управління Пенсійного фонду України в Сумській області www.pfu-sumy.gov.ua
7. Офіційний сайт Державної служби зайнятості <https://www.dcz.gov.ua>
8. Офіційний сайт Сумського обласного центру зайнятості <https://sum.dcz.gov.ua>
9. Офіційний портал Верховної Ради України rada.gov.ua
10. Офіційний сайт Сумської обласної державної адміністрації www.sm.gov.ua
11. Офіційний сайт Сумської обласної ради <https://sorada.gov.ua>

Модуль І.

Заняття 4

Тема 3. Основні державні соціальні гарантії, порядок їх визначення та затвердження

План

Питання для обговорення

1. Основні державні соціальні гарантії та порядок визначення їх розмірів.
2. Інші державні соціальні гарантії.
3. Порядок визначення та застосування державних соціальних гарантій в реалізації державної соціально-економічної політики.

Рекомендована література:

1. Кравченко М.В. Система соціального захисту населення як об'єкт державної політики: методологія та практика : моногр. / М. В. Кравченко. - К. : Інформ.-аналіт. агентство, 2012. - 451 с.
2. Организация, управление и администрирование в социальной работе: учебник для бакалавров / под ред. Е. И. Холостовой, Е. И. Комарова, О. Г. Прохоровой. — М. : Издательство Юрайт, 2011. — 425 с. — Серия : Бакалавр
3. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України www.msp.gov.ua
4. Офіційний сайт Департаменту соціального захисту населення Сумської обласної державної адміністрації www.soc-zahyst.sm.gov.ua
5. Офіційний сайт Пенсійного фонду України www.pfu.gov.ua
6. Офіційний сайт Головного управління Пенсійного фонду України в Сумській області www.pfu-sumy.gov.ua
7. Офіційний сайт Державної служби зайнятості <https://www.dcz.gov.ua>
8. Офіційний сайт Сумського обласного центру зайнятості <https://sum.dcz.gov.ua>
9. Офіційний портал Верховної Ради України rada.gov.ua
10. Офіційний сайт Сумської обласної державної адміністрації www.sm.gov.ua
11. Офіційний сайт Сумської обласної ради <https://sorada.gov.ua>

Модуль II.

Заняття 5-6

Тема 4. Фінансове забезпечення надання державних соціальних гарантій

План

Питання для обговорення

1. Основні засади фінансового забезпечення надання державних соціальних гарантій.
2. Нормативи фінансового забезпечення державних соціальних гарантій
3. Розмежування повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо фінансового забезпечення надання державних соціальних гарантій.
4. Державна підтримка забезпечення надання державних соціальних гарантій.

Рекомендована література:

1. Кравченко М.В. Система соціального захисту населення як об'єкт державної політики: методологія та практика : моногр. / М. В. Кравченко. - К. : Інформ.-аналіт. агентство, 2012. - 451 с.
2. Державне фінансове забезпечення соціальної сфери : моногр. / Т. М. Кір'ян, Ю. В. Пасічник. - Черкаси : Вид. Чабаненко Ю., 2012. - 269 с.
3. Ткачук І. Г. Державні фінанси : підруч. / І. Г. Ткачук.- Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2015.- 510 с.
4. Организация, управление и администрирование в социальной работе: учебник для бакалавров / под ред. Е. И. Холостовой, Е. И. Комарова, О. Г. Прохоровой. — М. : Издательство Юрайт, 2011. — 425 с. — Серия : Бакалавр
5. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України www.msp.gov.ua
6. Офіційний сайт Департаменту соціального захисту населення Сумської обласної державної адміністрації www.soc-zahyst.sm.gov.ua
7. Офіційний сайт Пенсійного фонду України www.pfu.gov.ua
8. Офіційний сайт Головного управління Пенсійного фонду України в Сумській області www.pfu-sumy.gov.ua
9. Офіційний сайт Державної служби зайнятості <https://www.dcz.gov.ua>
10. Офіційний сайт Сумського обласного центру зайнятості <https://sum.dcz.gov.ua>
11. Офіційний портал Верховної Ради України rada.gov.ua
12. Офіційний сайт Сумської обласної державної адміністрації www.sm.gov.ua
13. Офіційний сайт Сумської обласної ради <https://sorada.gov.ua>

Модуль III.

Заняття 7-8

Тема 5. Державний моніторинг застосування державних соціальних стандартів і нормативів

План

Питання для обговорення

1. Контроль за дотриманням законодавства про державні соціальні стандарти і нормативи та державні соціальні гарантії.
2. Відповідальність за порушення законодавства про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії.

Рекомендована література:

1. Кравченко М.В. Система соціального захисту населення як об'єкт державної політики: методологія та практика : моногр. / М. В. Кравченко. - К. : Інформ.-аналіт. агентство, 2012. - 451 с.
2. Организация, управление и администрирование в социальной работе: учебник для бакалавров / под ред. Е. И. Холостовой, Е. И. Комарова, О. Г. Прохоровой. — М. : Издательство Юрайт, 2011. — 425 с. — Серия : Бакалавр
3. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України www.msp.gov.ua
4. Офіційний сайт Департаменту соціального захисту населення Сумської обласної державної адміністрації www.soc-zahyst.sm.gov.ua
5. Офіційний сайт Пенсійного фонду України www.pfu.gov.ua
6. Офіційний сайт Головного управління Пенсійного фонду України в Сумській області www.pfu-sumy.gov.ua
7. Офіційний сайт Державної служби зайнятості <https://www.dcz.gov.ua>
8. Офіційний сайт Сумського обласного центру зайнятості <https://sum.dcz.gov.ua>
9. Офіційний портал Верховної Ради України rada.gov.ua
10. Офіційний сайт Сумської обласної державної адміністрації www.sm.gov.ua
11. Офіційний сайт Сумської обласної ради <https://sorada.gov.ua>

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Лекції: лекції-візуалізації із використанням мультимедійних технологій та опорного конспекту лекцій, проблемні лекції.

Практичні заняття: розв'язання типових задач з використанням мультимедійної дошки чи без неї, дискусії, письмові опитування, творчі завдання.

МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Використовуються такі методи поточного та підсумкового контролю: письмові контрольні роботи поточного контролю, модульні контролю по закінченню модульного циклу, що складаються з тестових завдань (теоретична частина) та задач (практична частина).

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ЛІТЕРАТУРА

А. Основна навчальна література

1. Вітка Ю. В. НПФ: особливості цивільно-правового статусу: моногр. / Ю. В. Вітка. - К. : Експрес-Поліграф, 2010. - 220 с.
2. Внукова Н. М. Соціальне страхування : навч. посіб. / Н. М. Внукова, Н.В. Кузьминчук. - К. : Кондор, 2006. - 352 с.
3. Грушко В. І. Пенсійна система України : навч. посіб. // В. І. Грушко. К. : Кондор, 2006. - 336 с.
4. Организация, управление и администрирование в социальной работе : учебник для бакалавров / под ред. Е. И. Холостовой, Е. И. Комарова, О. Г. Прохоровой. — М. : Издательство Юрайт, 2011. — 425 с. — Серия : Бакалавр

Б. Додаткова рекомендована література

1. Вольська А. О. Соціальне страхування в умовах трансформаційної економіки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / А. О. Вольська. - К., 2011. - 17 с.
2. Гальків Л. І. Втрати людського капіталу України: чинник безробіття / Л. І. Гальків // Економіка і регіони. - 2009. - № 2. - С. 111.
3. Гургула О. М. Зарубіжний досвід регулювання зайнятості населення та можливості використання його в Україні / О. М. Гургула // Науковий вісник Херсонського державного університету. - 2014. - Вип. 6, ч. 4. - С. 121-124.
4. Державне фінансове забезпечення соціальної сфери : моногр. / Т. М. Кір'ян, Ю. В. Пасічник. - Черкаси : Вид. Чабаненко Ю., 2012. - 269 с.
5. Кириленко О. П. Захист пенсійних накопичень у контексті інвестиційної діяльності недержавних пенсійних фондів / О. П. Кириленко, Г.І. Козак // Фінанси України. - 2012. - №2. - С. 38-49.
6. Кириленко О.П. Управління фінансовими ресурсами недержавних пенсійних фондів / О.П. Кириленко, Г. І. Козак // Вісник Тернопільського національного економічного університету. - 2013. - №1 (4). - С. 7-17.
7. Коваль О.П. Перспективи впровадження загальнообов'язкової накопичувальної пенсійної системи в Україні: вплив на економічну безпеку: моногр. / О. П. Коваль. - К. : НІСД, 2012. - С. 162.
8. Козак Г.І. Мотивація участі в недержавних пенсійних фондах / Г. І. Козак // Реформування фінансово-економічної системи: погляд у майбутнє : матеріали XXXI Міжнар. наук.-практ. конф. Ч. 1 (м. Львів, 1-2 листоп. 2013 р.). - Львів : ЛЕФ, 2013. - С. 21-23.
9. Кравченко М.В. Система соціального захисту населення як об'єкт державної політики: методологія та практика : моногр. / М. В. Кравченко. - К. : Інформ.-аналіт. агентство, 2012. - 451 с.
10. Мальований М. І., Соціальне страхування : навч. посіб. / М. І. мальований, П. К. Бечко, В. П. Бечко. - К. : Центр уч. л-ри, 2012. - 496 с.
11. Розвиток державного пенсійного страхування в умовах пенсійної реформи :

моногр. [О. П. Кириленко, Б. С. Малиняк, О. В. Петрушка [та ін.] ; за ред. О. П. Кириленко, Б. С. Малиняка. - Тернопіль : ТНЕУ, 2013. - 350 с.

12. Реформування державного управління регіональним розвитком: стан, проблеми, перспективи / заг. кер. С. О. Біла. - К.: НІСД, 2012. - 56 с.

13. Стеценко В. Ю. Адміністративно-правове забезпечення обов'язкового медичного страхування (іноземний досвід та пропозиції для України) / В. Ю. Стеценко // Форум права. - 2010. - № 2. - С. 482-488

14. Стеценко В. Ю. Організаційно-правове забезпечення медичного страхування у США / В. Ю. Стеценко // Публічне право. - 2013. - № 4. - С. 28 -37.

15. Ткачук І. Г. Державні фінанси : підруч. / І. Г. Ткачук.- Івано- Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2015.- 510 с.

16. Чкан І. О. Тенденції розвитку добровільного медичного страхування в Україні / І. О. Чкан // Фінансовий простір. - 2015. - № 1. - С. 292 - 297.

17. Шабанов Р. Правова характеристика тимчасових громадських робіт як заходу сприяння зайнятості населення [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2015/1/28.pdf>.

18. Шаварина М. П. Проблеми та шляхи вдосконалення соціального страхування з тимчасової втрати працездатності [Електронний ресурс] / М. П. Шаварина. - Режим доступу : <http://ecj.oa.edu.ua/articles/2013/n23/49.pdf>.

19. Шкапяк О. І. Аналітичний огляд спроб трансформації механізмів фінансування охорони здоров'я в Україні [Електронний ресурс] / О. І. Шкапяк // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. 2012. - № 1. - С. 93-105. - (Серія : Економічні науки). - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvpushk_2012_1_20.pdf.

20. Шкіндюк І. Ю. Шляхи удосконалення державного управління зайнятістю населення України [Електронний ресурс] / І. Ю. Шкіндюк // Державне будівництво. - 2012. - № 1. - Режим доступу : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2012-1/doc/5/08.pdf>.

В. Інформаційні ресурси

1. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України www.msp.gov.ua

2. Офіційний сайт Департаменту соціального захисту населення Сумської обласної державної адміністрації www.soc-zahyst.sm.gov.ua

3. Офіційний сайт Пенсійного фонду України www.pfu.gov.ua

4. Офіційний сайт Головного управління Пенсійного фонду України в Сумській області www.pfu-sumy.gov.ua

5. Офіційний сайт Державної служби зайнятості <https://www.dcz.gov.ua>

6. Офіційний сайт Сумського обласного центру зайнятості <https://sum.dcz.gov.ua>

7. Офіційний портал Верховної Ради України rada.gov.ua

8. Офіційний сайт Сумської обласної державної адміністрації www.sm.gov.ua

9. Офіційний сайт Сумської обласної ради <https://sorada.gov.ua>

Розробник програми _____

В.О. Дементов

Завідувач кафедри _____

Н.Д. Світайло

Робоча програма переглянута і затверджена на засіданні кафедри

"__" _____ 20__ р., протокол № ____.

Зав. кафедрою

Н.Д. Світайло